

OBRATLOVCI PŘÍRODNÍ REZERVACE POLOM V CHKO ŽELEZNÉ HORY

The vertebrates of the Polom Nature reserve in Železné hory Protected area (East Bohemia)

František BÁRTA

Správa CHKO Železné hory, Zámek, 538 25 Nasavrky

Práce předkládá výsledky inventarizačního vertebratologického výzkumu v přírodní rezervaci Polom v CHKO Železné hory, který proběhl v letech 1993-1996. Rezervace je tvořena zbytkem bukojedlového pralesa (18 ha), část zkoumané plochy tvoří smrčiny (7 ha). Z celkového počtu 58 zjištěných druhů obratlovců patří 10 mezi zvláště chráněné.

Přírodní rezervace Polom byla zřízena výnosem ministerstva školství a národní osvěty dne 31. prosince 1933 na rozloze 17,83 ha. Tato rozloha je ve dvou oddělených částech, a to Velký Polom o rozloze 15,56 ha a Malý Polom se zbytkem rozlohy.

Přírodní rezervace (dále jen PR) Polom patří k cenným lesním rezervacím České republiky. Posláním PR je ochrana přírodních a přírodě blízkých lesních společenstev s převahou pralesových bukojedlin.

Předmětem průzkumu, který v PR a nejbližším okolí probíhal v letech 1993 až 1996, byli obratlovci. Z obratlovců byli v minulosti v blízkém okolí sledováni ptáci (BÁRTA 1991), savci (BÁRTA et REJL 1991, 1994, REJL 1992) a obojživelníci (BÁRTA 1993).

Celé území je od 1. května 1991 součástí chráněné krajinné oblasti Železné hory. Od roku 1994 je území zařazeno do systematického monitoringu ochrany přírody v České republice a od roku 1995 je zde umístěno zařízení GEOMONU.

POPIS SLEDOVANÉHO ÚZEMÍ

Sledované území leží ve střední části CHKO Železné hory jihovýchodně od obce Horní Bradlo.

Rozloha sledovaného území je 25 ha, což je plocha vytvořená nejen oběma částmi PR, ale i územím mezi nimi. Hlavní důvody k rozšíření sledované plochy mimo vlastní PR:

1. Ucelenost lesních komplexů.
2. Zachycení okrajového efektu dvou rozdílných typů lesa.
3. Potulky mimo vlastní PR.

Nadmořská výška sledovaného území je od 550 do 650 metrů (kota Polom). Podloží tvoří kyselé horniny Ohebského krystalinika.

Celá oblast patří do oblasti mírně teplé (MT 3).

Vodstvo tvoří drobné vodoteče povodí Polomky.

Lesní společenstva jsou pralesové bukojedliny v různém stádiu rozpadu, mimo území PR pak smrkové monokultury.

Pestré je v PR i bylinné patro. Mimo PR je společenstvo mnohem chudší, typické pro monokultury. Bližší popis obsahuje rezervační kniha a v ní založené odborné inventarizace PR (uložena na správě CHKO).

Nelesní biotopy v území nejsou. Blízká obec Malá Stráž nemá na výskyt obratlovců žádný vliv.

METODIKA

Zoologický soupis s komentářem k výskytu jednotlivých druhů je proveden na základě terénního průzkumu PR a nejbližšího okolí od 1. ledna 1993 do 31. srpna 1996. Lokalita byla opakovaně v průběhu sledování navštívena.

Metody sledování použité pro jednotlivé skupiny živočichů jsou běžnými metodami užívanými při terénních průzkumech. Ke sledování bylo použito následujících metod:

Kruhoústí (*Cyclostomata*) - vzhledem k malému průtoku ve vodoteči nebyl výskyt druhů zjištěn

Ryby (*Pisces*) - základem pro zoologický průzkum se stalo sledování vodoteče.

Obojživelníci (*Amphibia*) a plazi (*Reptilia*) - druhy byly zjišťovány vizuální metodou.

Ptáci (*Aves*) - ke zjišťování jednotlivých druhů bylo použito vizuální metody s využitím dalekohledu 12x50, akustické metody a zjišťování pobytových stop.

Savci (*Mammalia*) - u velkých druhů bylo použito vizuální metody. U ostatních druhů pocházejí údaje z odchytu a informací členů MS.

Charakteristika výskytu je udávána slovně s využitím třístupňové škály početnosti: vzácný, běžný, velmi hojný.

U druhů chráněných dle vyhlášky 395/92 Sb. je uveden symbol § a stupeň ochrany: K - kriticky ohrožený, S - silně ohrožený, O - ohrožený druh.

VÝSLEDKY

Ryby (*Pisces*)

Pstruh obecný (*Salmo trutta*) - zjištěn až v roce 1996, kdy zřejmě vlivem vyššího průtoku v Polomce proniklo několik jednoletých kusů proti proudu do sledovaného území. Velmi vzácný.

Obojživelníci (*Amphibia*)

Skokan hnědý (*Rana temporaria*) - mladí jedinci byli nalézáni v měsících srpen až říjen. Místo rozmnožování nalezeno nebylo. Vzácný.

Ropucha obecná (*Bufo bufo*) - v roce 1996 nalezen jedenkrát mladý jedinec. Vzácný § O.

Plazi (*Reptilia*)

V území nebyl zástupce plazů zjištěn.

Ptáci (*Aves*)

Ptáci tvoří dominantní složku obratlovců. Vzhledem k pestrému vegetačním poměrům je i výčet ptáčích druhů relativně vysoký.

Čáp bílý (*Ciconia ciconia*) - vzácně se objevuje jako přeletující. Vzácný § O.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - patří k druhům, které do lokality zaletují za potravou. Opakovaně nalezeny stopy u vodoteče. Vzácný § S.

Krahujec obecný (*Accipiter nisus*) - patří k druhům s celoročním výskytem. V území nepředpokládám hnízdění. Vzácný § S.

Jestřáb lesní (*Accipiter gentilis*) - celoroční výskyt druhu s odhadem jednoho hnízdicího páru v blízkosti sledované plochy. Vzácný § O.

Káně lesní (*Buteo buteo*) - druh s celoročním výskytem a pravidelným hnízděním v počtu 2 párů v blízkém okolí. Vzácný.

Poštołka obecná (*Falco tinnunculus*) - ve sledovaném území nehnízdí, avšak pravidelně přeletuje nad lokalitou.

Holub hřivňáč (*Columba palumbus*) - patří k hnízdním druhům v počtu 1 - 2 párů. Běžný.

Holub doupňák (*Columba oenas*) - hnízdní druh v počtu 1 - 2 párů. Běžný § S.

Puštíť obecný (*Strix aluco*) - jediný zástupce sov ve sledovaném území v počtu 1 páru. Vzácný.

Rorýs obecný (*Apus apus*) - ve sledovaném území nehnízdí, ale pravidelně přeletuje. Běžný § O.

Strakapoud velký (*Dendrocopus major*) - nejpočetnější zástupce šplhavců. Hnízdí v počtu 2 - 3 párů. Běžný.

Datel černý (*Dryocopus martius*) - v území pravidelně hnízdí 1 pár. Vzácný.

Vlaštovka obecná (*Hirundo rustica*) - patří k druhům s pravidelnými přelety nad územím. Běžný § O.

Jiříčka obecná (*Delichon urbica*) - stejně jako druh předešlý patří k pravidelně přeletujícím druhům. Běžný.

Lejsek malý (*Ficedula parva*) - opakovaně zaznamenávány akustické projevy samců. Počet hnízdních párů odhaduji na 1 až 2. Vzácný § S.

Drozd zpěvný (*Turdus philomelos*) - patří k řídce hnízdicím druhům v počtu 3 až 4 párů. Běžný.

Kos černý (*Turdus merula*) - patří k hnízdicím druhům v celém sledovaném území v počtu 5 až 6 párů. Běžný.

Drozd brávník (*Turdus viscivorus*) - patří k hnízdicím druhům v počtu 3 až 5 párů. Běžný.

Červenka obecná (*Erythacus rubecula*) - nejpočetnější hnízdicí druh v počtu 8 až 10 párů. Velmi hojný.

Budníček menší (*Phylloscopus collybita*) - patří k dominantním hnízdicím druhům ve sledovaném území v počtu 8 až 10 párů. Velmi hojný.

Budníček větší (*Phylloscopus trochillus*) - je vzácnější než předešlý druh. Ve sledovaném území hnízdí v počtu 4 až 6 párů. Běžný.

Budníček lesní (*Phylloscopus sibilatrix*) - patří k nejvzácnějším druhům budníčků. Ve sledovaném území hnízdí 2-3 páry. Vzácný.

Králíček obecný (*Regulus regulus*) - pravidelně celoročně se vyskytující a hnízdicí druh. Ve sledovaném území hnízdí 6 až 8 párů. Běžný.

Králíček ohnivý (*Regulus ignicapillus*) - je mnohem vzácnější než druh předešlý. V území zjišťován pravidelně při potulkách. Zřejmě zde nehnízdí. Vzácný.

Střízlík obecný (*Troglodytes troglodytes*) - s celoročním výskytem a hnízděním 5 až 7 párů. Běžný.

Linduška lesní (*Anthus trivialis*) - patří k vzácně zastíženým druhům. V území zřejmě hnízdí pouze 1 pár. Velmi vzácný.

Šoupálek dlouhoprstý (*Certhia brachydactyla*) - vyskytuje se celý rok v celém sledovaném území v počtu 3 až 4 párů. Běžný.

Brhlík lesní (*Sitta europaea*) - patří spolu s několika dalšími druhy k nejpočetnějším hnízdicím ve sledovaném území a celoročním výskytem. Početnost odhaduji na 8 až 10 hnízdních párů. Velmi hojný.

Sýkora koňadra (*Parus major*) - vyskytuje se celoročně v celém sledovaném území v počtu 4 až 6 párů. Velmi hojný.

Sýkora modřinka (*Parus caeruleus*) - je méně početným druhem, s celoročním hnízdním výskytem v počtu 2 až 3 párů. Běžný.

Sýkora úhelníček (*Parus ater*) - patří k dominantním druhům sledovaného území a hnízdí v počtu 10 až 12 párů. Velmi hojný.

Sýkora parukářka (*Parus cristatus*) - zjištěna pouze při potulkách. V území zřejmě nehnízdí. Vzácny.

Sýkora lužní (*Parus montanus*) - patří k nejvzácnějším sýkorám v území. Je zjišťována pravidelně v počtu 1 - 2 párů. Vzácny.

Mlynařík dlouhoocasý (*Aegithalos caudatus*) - vyskytuje se pouze při potulkách. V území zřejmě nehnízdí. Vzácny.

Pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*) - patří k pravidelně se vyskytujícím druhům v počtu 3 až 4 hnízdicích párů. Běžný.

Blask tlustozubý (*Coccothraustes coccothraustes*) - vyskytuje se po celý rok a hnízdí v počtu 4 až 5 párů. Běžný.

Čížek lesní (*Carduelis spinus*) - pravidelně hnízdí v počtu 5 až 6 párů. V zimním období se zde zatoulají i početnější hejna. Běžný.

Hýl obecný (*Pyrrhula pyrrhula*) - vyskytuje se po celý rok a hnízdí asi v 1 páru. Vzácny.

Křivka obecná (*Loxia curvirostra*) - celoroční výskyt a hnízdění 1 až 2 párů. V širším okolí běžný druh, v PR vzácny.

Krkavec velký (*Corvus corax*) - pravidelně pozorovaný druh, avšak hnízdění je v širším okolí PR. Vzácny.

Vrána obecná šedá (*Corvus corone cornix*) - v území nehnízdí, ale vyskytuje se za přeletu a potulek. Běžný.

Ořešník kropenatý (*Nucifraga caryocatactes*) - pravidelně zaletující druh. V území nehnízdí. Vzácny § O.

Sojka obecná (*Garrulus glandarius*) - v území hnízdí 1 až 2 páry. Druh s celoročním výskytem. Běžný.

Savci (*Mammalia*)

Ježek západní (*Erinaceus europaeus*) - žije v celém sledovaném území. Běžný.

Rejsek obecný (*Sorex araneus*) - je méně hojný než druh následující. Vzácny.

Rejsek malý (*Sorex minutus*) - patří k hojněji se vyskytujícím druhům drobných savců. Běžný.

Veverka obecná (*Sciurus vulgaris*) - žijí zde obě barevné formy i když v nevelkém počtu. Běžný.

Norník rudý (*Clethrionomys glareolus*) - jednoznačně dominantní druh v PR. Velmi hojný.

Myšice lesní (*Apodemus flavicollis*) - dominantní druh, spolu s předešlým na sušších místech. Velmi hojný.

Myšice křovinná (*Apodemus sylvaticus*) - vzácny druh vyskytující se na světlínách. Vzácny.

Plochovití (*Gliridae*) - zcela jistě v území žijí nejméně 2 druhy, ale zatím nebyl výskyt metodami tohoto průzkumu prokázán.

Kuna skalní (*Martes martes*) a **kuna lesní** (*Martes foina*) - vzhledem k nálezům pobytových značek nelze určit druh, ač biotop by odpovídal kuně lesní, nelze vzhledem k blízkosti sídla a stoupajícím stavům vyloučit ani kunu skalní. Odlovený jedinec z tohoto období ze sledovaného území není. Běžný.

Liška obecná (*Vulpes vulpes*) - v území se pravidelně vyskytuje při potulkách. Pobytové nory jsou však mimo sledované území. Běžný.

Zajíc polní (*Lepus europaeus*) - druh s celoročním nehojným výskytem. Patří k druhům, které negativně ovlivňují přirozenou obnovu lesa. Běžný.

Prase divoké (*Sus scrofa*) - patří k druhům s pravidelným výskytem, především při sběru potravy a odpočinku. Běžný.

Srnc obecný (*Capreolus capreolus*) - pravidelný výskyt více jedinců s negativním dopadem na přirozenou obnovu lesa (okus, loupání). Velmi hojný.

TABULKA: Přehled počtu zjištěných druhů obratlovců jednotlivých tříd s uvedením zvláště chráněných druhů v jednotlivých kategoriích.

Třída	K	S	O	Celkem
Pisces	-	-	-	1
Amphibia	-	-	1	2
Aves	-	4	5	43
Mammalia	-	-	-	12
CELKEM	-	4	6	58

Vysvětlivky :

K - kriticky ohrožený druh

S - silně ohrožený druh

O - ohrožený druh

SOUHRN

V letech 1993 až 1996 byl prováděn inventarizační průzkum obratlovců v území přírodní rezervace Polom a blízkém okolí, na celkové ploše 25 ha. Celkem bylo zjištěno 58 druhů z nichž 4 patří k silně ohroženým a 6 k ohroženým druhům. Přestože výskyt zvláště chráněných druhů není vysoký, jedná se o stabilní společenstvo obratlovců zasluhující plné ochrany celého biotopu, včetně obnovení původních lesních enkláv mezi oběma částmi přírodní rezervace Polom, které byly součástí sledovaného území.

SUMMARY

In 1993-1996 an inventory research in the Polom Nature reserve in Železné hory Protected area (East Bohemia) was carried out. Totally 58 vertebrate species were found (1 fish, 2 amphibian, 43 birds and 12 mammalian species). Among them 10 species (17 %) are specially or particularly protected.

LITERATURA

- BÁRTA F., 1991: Metody a výsledky zjišťování kvantitativního složení avifauny části Železných hor (navržené CHKO). Panurus, 3: 137-144.
- BÁRTA F., 1993: Obojživelníci okresu Chrudim a CHKO Železné hory v roce 1992. Práce a studie - nová řada, 1: 49-58.
- BÁRTA F., REJL J., 1992: Drobní savci Železných hor. In: Sborník příspěvků z konference k 1. výročí vyhlášení CHKO Železné hory. Leknín, Heřmanův Městec: 39-45.

- BÁRTA F., REJL J., 1993: Rejsce černý (*Neomys anomalus* Mot.), hraboš mokřadni (*Microtus agrestis* L.) a hrabošík podzemní (*Pitymys subterraneus* Sel. Longcht.) v Chráněné krajinné oblasti Železné hory. Vlastivědný sborník Vysočiny, Jihlava, 11: 300-303.
- REJL J., 1992: Rozšíření rejsce vodního (*Neomys fodiens* Penn.) a rejsce černého (*Neomys anomalus* Cabr.) v regionu východních Čech. In: Metody a výsledky studia drobných savců. Správa CHKO Železné hory: 3-9.

Došlo: 30.10.1996